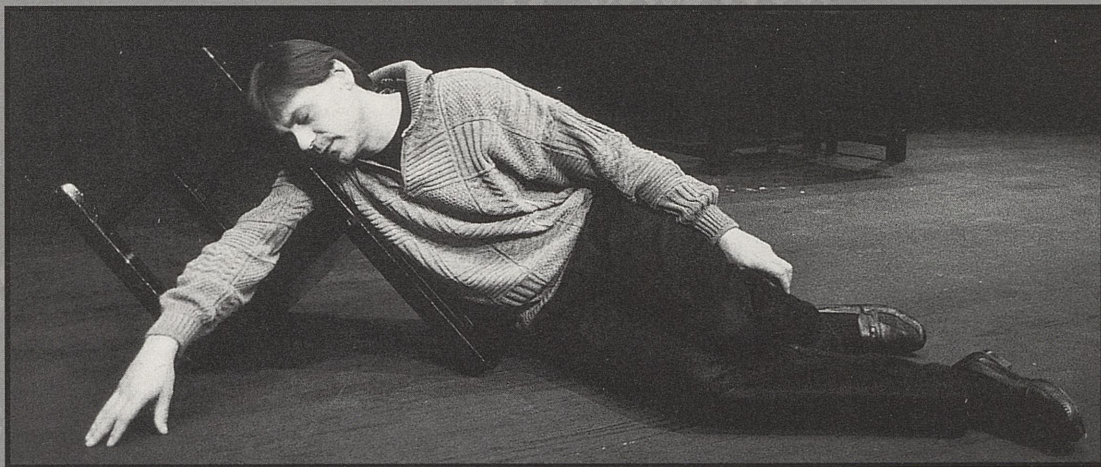

LIFT be
El Chvrs
Mitt
12 Getijk
Zic, ik zc
gericht, ch
vanden zat
3 de sien
Berend, do
vanden roel
4 Joliam
150, en p
ting tot v
5 Ea w
ut, en die
allen van
Jordaan, i
6 Ea Joh
haar, en
Ene lende
den honig
7 En hij
ant die s
waardig be
nar adre
8 Ik heb
naar hij z
Geest.
9 En het
Jezus kw
6a, en wo
Jordaan, v
10 En te
Rom, zag
Geest gelik
11 En d
de henev
in denwelk
12 En te

EVANGELIET
PETER
MARKUS

EVANGELIET ETTER MARKUS

frå Bibelen, nynorsk utgåve 1978

forteljar **SVEIN TINDBERG**
regi **KJETIL BANG-HANSEN**
scenografkonsulent **HELGE HOFF MONSEN**

inspisient **PÅL PANDE-ROLFSEN, BRITA GAARDER** ·
teknisk produsent **TOM JUST JOHANSSON** ·
lys **TRYGGVE ØVERÅS ILDAHL** ·
rekvisittar **KNUT-JARLE HVITMYR** ·
scenekoordinatorar **EIVIND MOLAND, ANDREAS ZSIDEK** ·

Première på Det Norske Teatret, Scene 2, den 20. april 1995

foto Jamie Parslow
redaksjon Kjetil Bang-Hansen · Ola E. Bø · Svein Tindberg · Kari Lise Kolås
trykkeri Falch Fargetrykk

TAKK!

I tillegg til alle dyktige medarbeidarar på Det Norske Teatret, vil vi denne gongen gjerne takke nokre utanfor teatret òg.

Først Berit Frølich frå Stavern, som heilt sidan ho såg "Ordet" har oppfordra oss til å gå laus på Evangeliet etter Markus. Derneft Ole Christian Kvarme i Det Norske Bibelselskap, og generalsekretær Øystein Glosli i Kirkens SOS for all hjelp.

Sist men ikkje minst, til kona til Svein, Jannicke, som i eit år har inspirert og hjulpet, høyrte han i tekst og halde ut. Takk!

Svein

Kjetil

“Salt er ein god ting. Men misser saltet si kraft, kan det då verte til salt att? Ha salt i dykk sjølve, og hald fred med kvarandre!”

9. 50.

“Kva gagnar det eit menneske om det vinn heile verda, men taper si sjel?”

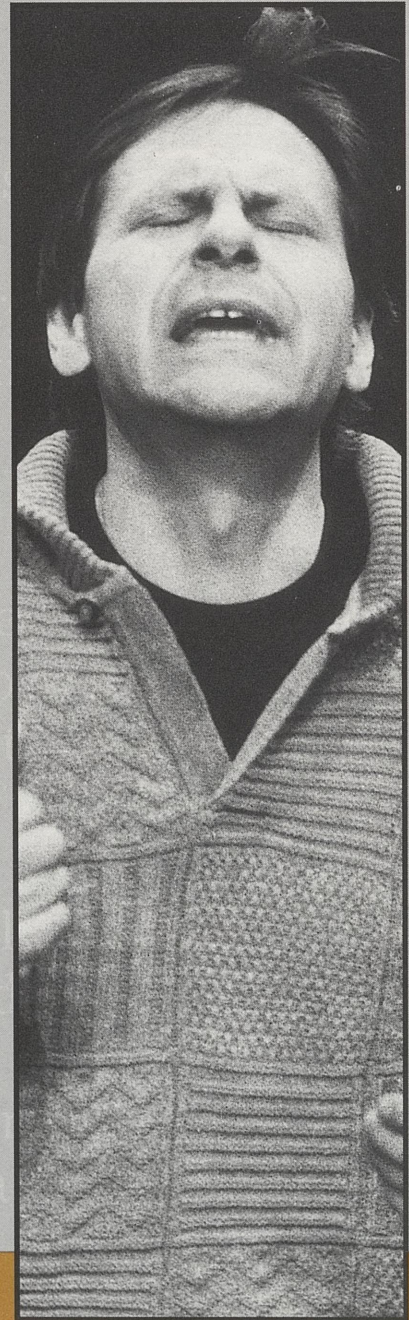
8. 36.

“Menneskesonen er ikkje komen for å tenast, men for å tena og gje livet sitt til løysepengar for mange”.

10. 45.

“For innanfrå, or menneskehjarta, kjem dei vonde tankane: hor, tjuveri, mord, ekteskapsbrot, havesyke, vondskap, svik, sedløyse, misunning, spott, hovmod, vitløyse. All denne vondskapen kjem innanfrå og gjer mennesket ureint”.

7. 21 - 23.

Så enkelt, så vanskeleg -

Er dette ei teaterframsyning? Ja. Nei. Det er ei framsyning all den stund de sit der med billetter, klare til å sjå og høyre. Men det er ikkje eit vanleg teaterspel de skal møte. Vi har ingen teatertekst å by på. Her finnst ingen fargerike, festlege dekorasjonar eller vakre kostyme, korkje musikk, lyd- eller lyseffektar. Vi har berre ein skodespelar, tre stolar og eit bord. Teksten er *Evangeliet etter Markus*, slik vi finn det i Bibelen. Ikkje eit ord er teke bort, ikkje eit ord lagt til. Dette er inga dramatisering. Det skal ikkje "spelast" teater i vanleg teatral meining. Her finst ikkje eingong sufflør.

Framsyninga er altså svært enkel i uttrykket. Vil det seie at vi ikkje har tenkt teater i det heile? Nei, tvert om. All teaterkunnskapen vi har, er nytta innafør den nakne forma - kvar liten detalj i det sceniske uttrykket er drøfta og analysert. Men går vi ikkje dermed også over til å bli forkynnande? Kanskje vil enkelte hevde det. Vi som har arbeidd med estetiske og religiøse spørsmål i teatret nokre år, meiner at teater aldri må bli forkynning. I teatret skal publikum møte ordet slik det lever menneske imellom. Det er i kyrkja vi møter Ordet frå Gud.

Det vi har gjort, er paradoksalt nok berre å velje ein omvendt veg å framstille Bibelen på enn den vi kjenner frå teaterhistoria. Ei av røtene til det moderne europeiske teatret kjem frå kyrkjespela. I direkte tilknytning til gudstenesta ved dei store høgtidene i kyrkjene i mellomalderen, omsette ein forteljingar i evangelia til ei form for dramatisk

handling. Eller rettare ei dialogisering av Det nye testamentet. Ein prest kledde seg i kvitt og spela engel, eit par andre spela kvinnene ved grava, og dermed får vi den fyrste forma for påskespel. Desse enkle spela utvikla seg etter som tida gjekk. Dei voks i omfang, og *teatret* tok etter kvart så sterkt over at mysteriespela regelrett vart kasta ut av kyrkjene. Ei stund levde mysteriespela vidare under open himmel, så utvikla det seg gradvis eit sekularisert teater, som vart til det teatret vi kjenner i dag.

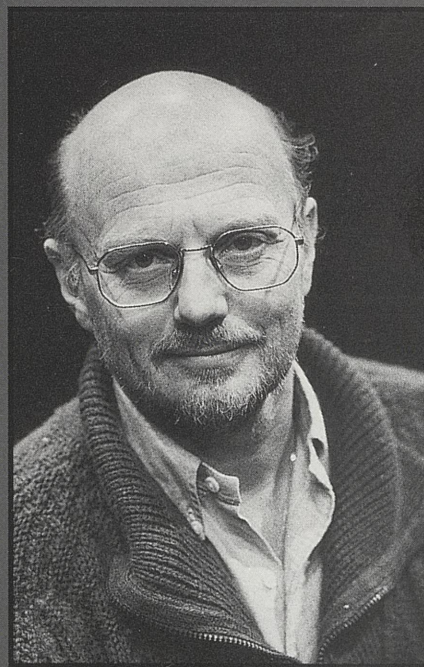
Når vi ser barna våre som Josef, englar og hyrdingar på skolen ved juletider - så er det altså dei fyrste spirene til vårt moderne teater vi ser. No ønskjer vi å gå attende. Ikkje til kyrkjespel, mysteriespel eller forkynning. Men til evangeliet som forteljing.

Forteljarkunsten er ei tradisjonsrik teaterform, og byggjer på ei felles oppleving mellom forteljar og tilhøyrar. Saman opplever dei forteljinga på nytt. Tilskodarane er saman med forteljaren i eit her og no, og ser og høyrer korleis forteljaren går over i eit der og da. Publikum er medvitne om at forteljaren forvandlar seg, og slik er de med på å skape den same fantasien. I denne fantasien, i denne opplevinga, møtest de.

Forteljarteatret er heilt avhengig av forteljaren si eiga oppleving av teksten. Teaterforma er den mest personlege av alle. Det krev mot å gje seg i kast med ho. Dette motet har Svein Tindberg hatt. I meir enn eit år har vi arbeidd med oppgåva. Ikkje for å misjonere. Han og eg har gjennom eit utal timar leita oss inn til kva denne teksten tyder for oss. Difor tolkar ikkje

forteljaren hendingane i evangeliet etter kyrkja sine retningslinjer. Like lite som han leiker kyrkjeautoritet, spelar han evangelisten Markus. Han fører berre vidare den glade budskapen slik vi har møtt han.

Kjetil Bang-Hansen

EVANGELIET ETTER MARKUS

Forteljing, tolking, hending

Mange oppfattar bibeltekstene som dei var kyrkja sin eigedom. Og kyrkja eller sterkttruande som autoriserte tolkar av kva meininga med dei er. Eller så er det dei skriftlærde på universiteta som har fagleg monopol på å seie kva meininga er, eller kva som eigentleg skjedde. Men fleire har no oppdaga at dette er litterære tekster som er ein intravenøs del av vår kultur og litteratur, og at dei vel kan opptre i friluft åleine.

Når Det Norske Teatret no viser fram Evangeliet etter Markus i naken form på scena, har ein på sett og vis vendt tilbake til opprinneleg bruk. Miljøet i Palestina på den tid var slik at det nesten berre er ein skodespelar som kan fatte det. Skodespelaren er vant til å lære utanboks store tekstmassar. Den kunsten var utbreidd i endå større grad i den eldre kulturen kring Jesu tid. Det var ein skriftlaus kultur, for det meste. Dei få religiøse bokrullane dei hadde, kunne dei lære utanboks.

Forteljaren

Mange forskarar vil hevde at ord og hendingar kunne bli overlevert i hundrevis av år om lag uendra. Vi kan knapt tenkje oss den treninga dei hadde til å hugse og bere vidare. I tillegg er det ein forteljartradisjon i slike munnlege kulturar som gjer stoffet poengtert og med dramatisk snert. Evangeliet etter Markus inneheld slike ord og handlingar som vart endeleg nedskrivne ca. 30 år seinare enn då dei hende. Då hadde dei også vandra frå munn til munn, gjerne i blokker.

Evangelisten Markus var ein samlar av ord og handlingar om rabbiien frå Nazareth som tala med ein mynde større enn dei skriftlærde og farisearane. Han måtte ha brukt dei undervisningsmetodar som rabbiene brukte, nemleg å innprente markante ord og gjerne med handling til fylgje. Jesu ord og gjerning blir på den måten overlevert vidare, fortalt på nytt og på nytt.

Forskinga er full av drøfting om korleis dette kunne skje. Mange viser til det miljøet der desse tekstene har vorte brukt og fortolka. Dei kan vise merke etter bruken, noko ein kan sjå når ein samanliknar Markus med Matteus og Lukas. Dei kan vere tilpassa adressaten, i dette tilfelle eit heidning-kristent miljø. Eitt teikn på det er at han forklarar jødiske skikkar. Dei kan vise merke etter situasjonane, det er brukstekster. Men først og fremst er det brokker av ord og handlingar som blir ført vidare. Markus har samla dei, og han har redigert dei.

Han har redigert dei slik at alt foregår i løpet av eit år, frå Gallilea til påske i Jerusalem. Slik har han laga ein regi i forteljinga, langs ei historisk og ei geografisk linje. Slik var han også teolog.

Forfattaren er altså samlar og redigerar, med sitt

preg på arbeidet. Preget er nøkternt, men med sans for kjensletrykk. Veit vi noko meir om han? Mange forfattarar i den tida var anonyme, det var ikkje så viktig med forfattarnamnet. Men det er mykje som tyder på at mannen kan utpeikast, og han vart utpeika tidleg. Om dei bløffa, ville dei ha bløffa med ein apostol, t. d. Peter. Presbytaren *Johannes Markus* er nemnt fleire stader i Det nye testamentet som fylgje til nettopp Peter, og til Paulus. Evangeliet kan vere nedskrive i Rom.

“Det er ikkje dei friske som treng lækjar, men dei sjuke. Eg er ikkje komen for å kalle rettferdige, men syndarar”.
2. 17.

Kyrkjeleg tolking

Kyrkja har i heile si historie vore avhengig av tekster, bibeltekster. Evangelia har vore obligatoriske for opplesing i gudstenestene. Tekstene har vorte tolka. Ein kan ikkje lese opp ei tekst utan å tolke samtidig. Men dei har også vore gjenstand for meir systematisk tolking, og då vel eg uttrykket gjenstand med vitande og vilje.

Desse tolkingane har gått inn i ein teologisk drøfting av kva som er lære. Desse lærene har vore forsøk på å samanfatta kva kyrkja trur på, rett nok samanfatta i liturgisk språk. Det liturgiske språket i Den apostoliske trusvedkjenninga (fram mot 200-talet) er forteljande, i den nikenske (300-talet) blanding av poesi og filosofiske markeringar. Å tolke Skrifta, og gjere det i (strids)samtale med samtid, filosofi og konkurrerande religiøse retningar, vart eit fast trekk ved kyrkja sitt liv.

Vi får utvikla ein teologisk tradisjon. I middelalderen kunne det arte seg som kontinuerleg lesing av bibeltekstane i klostera, og med tolking og studium i tillegg. Det var ein from tradisjon. Når universiteta kom til, tok dei meir i bruk drøftande logikk. Det vart det meir avstand av.

Akademisk tolking

På opplysningstida ville ein få tekstene ut av kyrkjeleg “fangenskap” og tolke dei utifrå vitskaplege forutsetningar. Det vart idealet. Dermed gjekk bibeltolkinga inn i eit akademisk “fangenskap”. Ikkje slik at tekstene ikkje lar seg tolke vitskapleg, eller at det er fagleg uinteressant, men dei fjerna seg frå den religiøse og folkelege bruken av dei, til oppbygging. I staden vart ein oppteken av deira historiske mening. Det hadde dei felles med store delar av den fromme tradisjonen, men den siste var meir opptatt av den religiøse eller eksistensielle meininga. Slik vart historisk-kritisk bibelforskning ein konkurrent til den religiøse bibellesinga. Tekstene blir gjenstand for forskning. Interesse vart å finne ut på kritisk måte, m. a. kva som eigentleg hadde skjedd, kor mange setningar hos Markus som var “ekte” Jesus-ord, korleis overleveringa kunne vere, om undera kunne vere historisk sanne osv. Tekstene er pasientar som blir dissekerte for å finne haldbar historie.

Historisk *mening* er noko vidare enn historisk sanning. Den akademiske og kyrkjelege bibeltolkinga har streva med å finne fram til den rette forståinga av tekstene i si opphavslege historiske ramme. Det er ikkje lett. Ein må møte

med sine forutsetningar for å sette seg inn i det. Men fordi det historiske har vore viktig, har heller ikkje kyrkja meldt seg ut av ein slik diskusjon. Det er livsgrunnlaget ein studerer.

Så er det noko som har skurra. Er denne interessa for å finne historisk mening, og fastlegge meningsinnhaldet så nøyaktig som mogleg - kan det ligge ei avsporing av det? Har ein avskore seg frå noko?

Den tolkande lesaren

Ja, har lekfolk alltid svara, det blir så fort forklarings og bortforklarings i staden for møte med ei verkelegheit som tekstene talar om. Det er så lett å halde 2000 års avstand. Ja, svarar også nyare retningar innan teologien. Evangeliet skal du fortelje. Det liknar mistenkjeleg på søndagsskulespråk. Men det er ikkje banalt å seie det, for motsetninga er å forklare det, definere det, sette det på begrep, lage teoriar om det. Det er å vere einsidig opptatt av å definere eit meningsinnhald. No tek den faglege tolkinga av bibeltekster til å snakka ikkje berre med historikaren, men litteraturvitaren. Har ein forstått meir om gudebildet i likninga om den bortkomne sonen ved å forklare likninga? Eller vil likninga sjølv vere betre eigna til å formidle meininga enn begrepet? Teksta står att etter alle forklarings. Mening er ikkje berre innhald, men også hending.

Forteljing er noko som skjer. Skal du lage ei eintydig mening ut av ei tekst, så må du sile ut ei rekke forstyrrende biklangar, slik kan ei digital mening kome fram i all sin sterile reinleik. Slik gjer ikkje skjønnlitteraturen. No har teologien

2146
gjenoppdaga at evangelia er litteratur. Forfattaren og forteljaren skjermar ikkje av for bi-klangar, tvert om vil dei opne for fyllden. Det beste ein då kan gjere, er å la seg invadere av totalinntrykket.

Då er vi i teatret. Ein skodespelar lar evangeliet etter Markus gli gjennom munn og kropp. Han tolkar. Det står ingen tradisjon med ei autoritar tolking og kontrollerer at tilhøraren ikkje har misforstått. Den næraste i så måte er skodespelaren, det er hans tilhøyrarar vi er. Høyraren har sjølv ei heil livsverd å lytte utifrå. Det kan vere eit godt eller eit mindre godt utgangspunkt. Men det er det einaste tilhøraren har. I møte med forteljaren hender det ei meining. Kva som skjer, kan ikkje definerast på førehand. Evangeliet er ute på høyring.

Jan Ove Ulstein